

HØJSKOLERNES VÆRDIER

En analyse af folkehøjskolernes værdigrundlag.

Notat / Februar 2019

Johanne Valbjørn Gydesen
& Malene Thøgersen

Videncenter
for Folkeoplysning

HØJSKOLERNES VÆRDIER

Titel

Højskolernes værdier. En analyse af folkehøjskolernes værdigrundlag.

Forfatter

Johanne Valbjørn Gydesen & Malene Thøgersen

Øvrige bidragydere

Henriette Bjerrum

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

FFD/Flickr

Udgave

1. udgave, Aarhus, februar 2019

Pris

Notatet kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk

ISBN

978-87-93784-07-9 (pdf)

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning

c/o Idrættens Analyseinstitut

Frederiksgade 78B

8000 Aarhus C

T: +45 70 27 55 77

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Indledning og formål.....	6
Notatets opbygning og hovedfund	8
Metode og datagrundlag	9
Syv forskellige højskoletyper	10
Kapitel 1: Idéhistoriske grundlag og menneskesyn	11
En grundtvigsk tradition	11
Kristne værdier og kulturarv	13
Et humanistisk menneskesyn.....	14
Øvrige idégrundlag og menneskesyn.....	14
Kapitel 2: Højskolernes samfundsopgaver og roller.....	17
Oplysning og dannelse.....	18
Aktiv samfundsdeltagelse	21
Tage ansvar for eget liv	22
Bæredygtighed	23
Øvrige samfundsopgaver	24
Kapitel 3: Højskolernes udsyn	25
Det lokale	26
Det nationale.....	27
Det internationale og det globale.....	27
Kapitel 4: Højskolelivet	29
Atmosfære og læringsmiljø	29
Metoder i undervisningen	30
Afrunding og perspektivering	32
Friheden giver rum til forskellighed	32
Med mennesket i centrum	33
Højskolerne i samfundet.....	33
Mellem tradition og fornyelse.....	33
Litteraturliste	35
Bilagsmateriale	36
Uddybende beskrivelse af kodeprocessen	38

Indledning og formål

Et centralt kendetegn ved folkehøjskolerne i Danmark er skolernes store frihed til selv at tilrettelægge undervisningens form og indhold. Friheden til at eksperimentere med metoder og det frie curriculum gør i dag skolerne til en af de frieste skoleformer i landet. Derudover er det karakteristisk for skoleformen, at de enkelte højskoler bygger på deres respektive selvvalgte værdigrundlag. Betydningen af værdigrundlaget understreges i højskolelovens formålsparagraf:

”Loven omfatter folkehøjskoler, der tilbyder undervisning og samvær på kurser, hvis hovedsigte er livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse, og som er godkendt af kulturministeren til tilskud. Undervisningen skal have en bred almen karakter. Enkelte fag eller faggrupper kan have en fremtrædende plads, men aldrig på bekostning af det almene. Skolernes aktiviteter skal tilrettelægges ud fra deres selvvalgte værdigrundlag.”

Højskoleloven § 1, Vifos kursivering

Helt siden de første højskoler blev etableret i midten af 1800-tallet, har skoleformen haft en stærk værdimæssig forankring (se f.eks. Korsgaard 1997). Kravet om et selvvalgt værdigrundlag blev dog først indskrevet i formålsparagraffen ved en lovændring i 2000. Det skete på baggrund af anbefalinger i rapporten ‘Folkehøjskolens fremtid’, der blev udarbejdet forud for lovændringen. Rapporten omfattede et ønske om at tydeliggøre, at højskolerne er idébårne skoler: ”Efter udvalgets opfattelse hører det med til at være en fri skole, at skolen angiver det værdigrundlag, som oplysningsvirksomheden bygger på (...)” (Højskoleudvalget 1999, 41).

Derudover opfordrede udvalget til at sikre en større åbenhed om, hvilket værdisæt de respektive skoler bygger på (Højskoleudvalget 1999). Derfor indgår værdigrundlaget også andre steder i den gældende lov – bl.a. i § 17, hvor det fremgår, at skolen skal offentliggøre sit værdigrundlag på sin hjemmeside, og at der mindst hvert andet år skal foretages en evaluering af skolens virksomhed ift. værdigrundlaget (Højskoleloven § 17).

Generelt er der dermed et stort fokus på værdigrundlag i højskoleloven. Vifos rapport ‘Folkehøjskolerne i Danmark – hvordan har de det?’ peger samtidig på, at det værdimæssige fokus også i høj grad er til stede i højskolernes selvforståelse, hvilket blandt andet kommer til udtryk i skolernes syn på deres samfundsmæssige rolle. Rapporten viste desuden en stor variation i, hvilke forhold de enkelte højskoler lægger størst vægt på i beskrivelsen af deres egen rolle (Thøgersen m.fl. 2018).

Rapporten har imidlertid ikke haft specifik fokus på højskolernes værdier. Men datamaterialet har synliggjort den store rolle, de værdimæssige aspekter spiller i både lovgivningen og højskolernes selvforståelse, hvorfor det er interessant at se nærmere på, hvordan værdierne kommer til udtryk i højskolernes egne formuleringer.

Med udgangspunkt i højskolernes skriftlige værdigrundlag har dette notat til formål at give en nærmere karakteristik af højskolernes værdier og visioner og variationen i disse på

tværs af forskellige højskoler og højskoletyper. På et mere overordnet plan er det hensigten, at notatet kan give et uddybende indblik i skoleformens særlige karakteristika og højskolernes værdimæssige roller og positioner i samfundet som helhed.

Det er vigtigt at understrege, at højskolernes værdigrundlag langt fra kan stå alene i vurderingen af højskolernes samfundsmæssige rolle. Værdigrundlagene er ofte kortfattede og udelukker ikke, at højskolerne også lægger vægt på andre forhold end de temaer, der er eksplicit nævnt i de skriftlige dokumenter. Ikke desto mindre kan værdigrundlagene antages at sige noget om kernen af højskolernes virksomhed og det værdimæssige udgangspunkt, højskolerne selv arbejder ud fra og prioriterer i deres daglige virke.

Notatets opbygning og hovedfund

Efter en kort beskrivelse af metode og datagrundlag er notatet opdelt i fire mindre kapitler, som hver især behandler et specifikt tema i værdigrundlagene, som er fremkommet på baggrund af analysen.

Kapitel 1 sætter fokus på højskolernes idégrundlag og menneskesyn med udgangspunkt i, hvordan disse forhold bliver beskrevet i de skriftlige værdigrundlag. Analysen viser, at særligt den grundtvigske tradition er i fokus blandt mange højskoler, men også andre typer af idégrundlag som den kristne kulturarv og humanismen bliver nævnt af flere skoler.

Kapitel 2 ser nærmere på den måde, højskolerne i deres værdigrundlag beskriver deres rolle i forhold til livet uden for højskolen og i et større samfundsmæssigt perspektiv. Analysen viser, at højskolerne har særligt fokus på temaer som oplysning, dannelse, aktiv samfundsdeltagelse og at tage ansvar for eget liv, men også at nogle højskoler sætter særligt fokus på bæredygtighed.

Kapitel 3 sætter fokus på udsyn i form af de perspektiver i værdigrundlagene, som rækker ud over højskolerne selv, med særlig vægt på det lokale, det nationale og det globale perspektiv. Analysen viser, at særligt mange højskoler nævner det internationale og globale perspektiv, men også højskolernes lokale rolle bliver italesat i værdigrundlagene.

Kapitel 4 belyser højskolelivet og værdigrundlagenes beskrivelser af, hvordan det skal være at være elev på højskolen. Analysens fokuspunkter er atmosfære og læringsmiljø samt metoder i undervisningen, som det kommer til udtryk i værdigrundlagene. Resultaterne viser, at grundlæggende værdier som f.eks. tryghed, tillid og solidaritet, er nogle af de begreber, skolerne italesætter. Når det gælder metoder i undervisningen, har mange højskoler fokus på det hele menneske og kombinationen af hoved, krop og ånd.

Notatet afsluttes med en kort opsamlende perspektivering af analysens resultater.

Metode og datagrundlag

Til grund for analysen ligger værdigrundlagene fra landets 68 højskoler¹. I langt de fleste tilfælde fremgår den enkelte højskoles værdigrundlag af dens vedtægter og ofte som en paragraf for sig selv lige efter formålparagraffen (jf. også højskolelovens § 5). For nogle højskolars vedkommende fremgår værdigrundlaget ikke af selve vedtægterne, men er i stedet fundet på skolens hjemmeside. Det gælder ti højskoler. Men alle 68 højskoler har et defineret værdigrundlag, som indgår i analysen (se tabel 7 i bilagsmaterialet for en samlet oversigt samt separat bilag med det samlede datamateriale).

Ifølge Kulturministeriets vejledning om værdigrundlag er det centralt, at 'Skolens værdigrundlag ikke er det samme som en beskrivelse af dens praksis eller formål, men den idé-mæssige begrundelse herfor' (Kulturministeriet 2015).

Vejledningen opfordrer til at sondre mellem begreberne 'værdigrundlag', 'formål' og 'praksis'². I denne analyse anlægges dog et bredere perspektiv. Det skyldes dels, at det er vanskeligt at adskille de tre ting fuldstændigt, da de er internt forbundne og ofte nævnes i sammenhæng med hinanden i vedtægterne. Derudover kan også de værdimæssige aspekter, der kommer til udtryk i højskolernes formålsbeskrivelser, være centrale i en samlet forståelse af højskolernes værdier.

Analysen tager udgangspunkt i højskolernes egne formuleringer i deres vedtægter og værdigrundlag. I det omfang en højskoles formålparagraf også indeholder værdimæssige aspekter ud over standardformuleringen om at drive højskole inden for gældende lov, er disse derfor også medtaget i analysen.

Selvom værdigrundlagene har et begrænset omfang, indeholder de ofte meget information og mange forskellige værdimæssige aspekter. Derfor er det samlede datamateriale blevet læst og kodet grundigt og ad flere omgange, inden arbejdet med at analysere indholdet, finde mønstre og skrive selve notatet blev påbegyndt. En nærmere beskrivelse af kodeprocessen og en oversigt over den endelige kodeliste kan ses i bilagsmaterialet.

Ud fra den samlede kodeliste er der udvalgt en række temaer til nærmere analyse i notatet. Udvælgelsen er sket ud fra et ønske om primært at fokusere på de temaer i værdigrundlagene, som indeholder værdimæssige aspekter, mens der er mindre fokus på de mere praksisnære beskrivelser af eksempelvis målgrupper og konkrete fag.

¹ Antallet bygger på opgørelsen over højskoler på FFD's hjemmeside, som den så ud, da Vifo gennemførte en spørgeskemaundersøgelse i 2017, som er afrapporteret i rapporten 'De danske folkehøjskoler – hvordan har de det?' (Thøgersen mfl. 2018). Siden da er der kommet tre nye højskoler til, som ikke indgår i denne analyse. Det gælder Struer Fri- og Fagskole, Designhøjskolen Højer samt Roskilde Festivalhøjskole. Derudover er højskolen i Hald Ege lukket siden spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført.

² https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Folkehøjskoler/Vejledning_i_udformning_af_vaerdigrundlag_paa_folkehøjskoler.pdf

Ikke desto mindre er det interessant, at mere praksisnære elementer også indgår i mange højskoleers værdigrundlag. Det kan tolkes som et udtryk for, at der er en tæt sammenhæng mellem f.eks. det faglige fokus og det værdimæssige udgangspunkt.

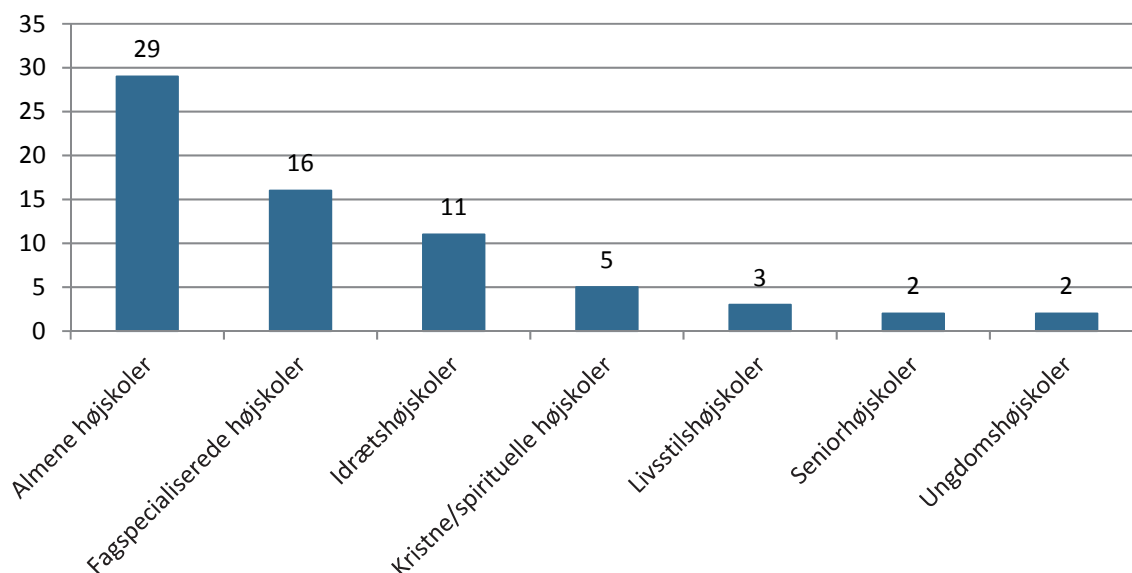
Det er vigtigt at understrege, at der gennemgående er tale om kodekategorier, som ikke er gensidigt udelukkende. Det vil sige, at samme højskole kan indgå i flere forskellige kategorier inden for det samme overordnede tema. Omvendt er det langt fra altid, at samtlige værdigrundlag omfatter udsagn inden for hvert af de respektive temaer, analysens kapitler er opbygget efter. Dette hænger også sammen med, at der er stor forskel på værdigrundlagenes omfang, som spænder fra ganske få linjer til hele sider.

Syv forskellige højskoletyper

Højskoleområdet omfatter flere forskellige typer af højskoler. Folkehøjskolernes Forening i Danmark (FFD) skelner mellem syv kategorier, som også anvendes i denne analyse.

Figur 1 viser, hvordan de 68 højskoler, som indgår i analysen, fordeler sig på de respektive typer. Kategorien 'almene og grundtvigske højskoler' er den største højskoletype, men også de fagspecialiserede højskoler samt idrætshøjskolerne fylder godt i det samlede højskolelandskab. Derudover er der en mindre gruppe af kristne/spirituelle højskoler, livsstilshøjskoler, ungdomshøjskoler samt seniorhøjskoler.

Figur 1: Antallet af højskoler fordelt på typer (2018)

Antallet af højskoler er inklusiv Jaruplund Højskole og Nordiska Folkhögskolan, som begge er kategoriseret som almene højskoler. De øvrige højskoler er kategoriseret på baggrund af højskolenes årsstatistik 2016 (FFD 2016). n = 68.

Da nogle af højskoletyperne kun omfatter ganske få skoler, er det vanskeligt at foretage sammenligninger på tværs af alle typerne i analysen af højskolenes værdigrundlag. Forskellene på tværs vil dog blive inddraget i analysen, når det er meningsfuldt for analysens fokus.

Kapitel 1: Idéhistoriske grundlag og menneskesyn

Højskolen som bevægelse og skoleform opstod blandt andet på baggrund af Grundtvigs tanker om oplysning og dannelse, og siden da har skoleformen haft en stærk, værdimæssig forankring (Korsgaard 1997). Temaet for dette første kapitel er netop de overordnede idéhistoriske grundlag og menneskesyn, som kommer til udtryk i højskolernes nedskrevne værdigrundlag.

Ikke overraskende er der på tværs af højskolerne mange fællesnævner i forhold til dette tema. I særdeleshed fremhæver mange højskoler Grundtvigs idéer og skolesyn. Derudover nævner flere højskoler den kristne kulturarv eller det humanistiske menneskesyn.

Disse tre centrale temaer er ikke gensidigt udelukkende. En højskole kan eksempelvis sagtens definere sig selv ud fra både et grundtvigsk og kristent grundlag. Men det er de tre 'kategorier', som optræder oftest i værdigrundlagene. Som det fremgår af tabel 1, refererer hele 34 højskoler eksplicit til et grundtvigsk idégrundlag, mens hhv. ti og syv højskolars værdigrundlag eksplicit omtaler et kristent eller et humanistisk udgangspunkt. Endelig nævner 27 højskoler andre typer af idégrundlag og menneskesyn, som falder uden for de tre kategorier, og hvor der er så stor variation, at det ikke har været meningsfyldt at dele op i yderligere temaer. Den følgende analyse uddyber de respektive kategorier, som de kommer til udtryk i værdigrundlagene.

Tabel 1: Typer af idéhistoriske grundlag og menneskesyn i højskolernes værdigrundlag

Kode	Antal højskoler
Grundtvigsk	34
Kristent	10
Humanistisk	7
Øvrige idéhistoriske grundlag og menneskesyn	27

Tabellen viser antallet af højskoler, som i deres værdigrundlag nævner de respektive typer af idégrundlag og menneskesyn eksplicit i deres værdigrundlag. Kategorierne er ikke gensidigt udelukkende, hvorved den samme højskole kan tælle med i flere forskellige kategorier, ligesom ikke alle værdigrundlag omfatter nogen af de ovenstående kategorier. n = 51 ud af 68 højskoler indgår i tabellen.

En grundtvigsk tradition

Grundtvigs idéer om livsoplysning og folkelig dannelse opstod som et opgør med de klassiske dannelsesidealer, hvor matematik og de klassiske sprog, især latin, var i højsædet. Med sin dannelsesideologi betonedede Grundtvig betydningen af modersmålet, dansk litteratur og historie, den såkaldte 'historisk-poetiske dimension', som bærende elementer i en helhedsforståelse af mennesket (Hjermitzlev 2018). Det åndsliv, ungdommen mødte på højskolerne, skulle bidrage til en oplysning og dannelse af den brede befolkning. Der var fokus på uddannelse til livet, hvor også praktisk viden og menneskets egen rolle i tilværelsen blev sat i centrum (Korsgaard 1997, 180ff).

Siden sin begyndelse har højskolebevægelsen oplevet flere værdimæssige transformationer og 'brud' med både traditioner og dannelsesidealer. Det gælder ikke mindst i tiden omkring 1970, hvor de med Hjermitsslevs ord skete et skifte fra den 'traditionelle' til den 'moderne' folkehøjskole, hvilket blandt andet kom til udtryk i nye dannelsesidealer (Hjermitsslev 2018). Derfor er det særligt interessant at belyse, hvilken rolle 'det grundtvigske' spiller i værdigrundlagene i dag.

34 af de 68 højskoler, svarende til 50 pct., definerer sig i deres vedtægter som en grundtvigsk eller grundtvig-koldsk højskole eller skriver, at de er inspirerede af Grundtvigs tanker og idéer³. Langt de fleste af disse værdigrundlag nævner det som noget af det første, enten i vedtægternes formålsparagraf eller i begyndelsen af selve værdigrundlaget. Ofte er formuleringerne relativt kortfattede som i nedenstående eksempel:

"Højskolen bygger på den skoletradition, som Grundtvigs livs- og skolesyn var banebrydende for."

Engelsholm Højskole

Nogle værdigrundlag uddyber dog en mere detaljeret forståelse af, hvad det grundtvigske indebærer. Det handler eksempelvis om den rolle, oplysningen og det talte ord spiller, men også om at fremme aktiv samfundsdeltagelse og lægge vægt på det hele menneske. Tabel 2 viser eksempler på nogle af disse fortolkninger. Som det fremgår, lægger højskolerne vægt på mange forskellige aspekter af 'det grundtvigske'.

Tabel 2: Eksempler på højskolernes fortolkninger af 'det grundtvigske'

Aspekter ved 'det grundtvigske'	Eksempel	Kilde
Aktiv deltagelse i demokrati, samfund og offentlig debat	"Højskolen har sit værdimæssige ophav i den grundtvigianske højskoletradition, der igennem almindannelse og oplysning vil inspirere til aktiv deltagelse i demokratiet, samfundet og i den offentlige debat."	Filmhøjskolen Møn
Historisk-poetisk oplysning Fortællingen om folket	"[højskolens] udgangspunkt er Grundtvigs forestillinger om livsoplysning. Dermed angives dels en historisk-poetisk dimension og dels en aktuell erkendelsessynsvinkel. Den historisk-poetiske dimension har i sit udgangspunkt en fortælling om folkets historie i bogstaveligste forstand."	Krabbesholm Højskole
Helhedsopfattelse af mennesket	"Silkeborg Højskole har rod i den grundtvigske højskoletradition. Det betyder, at vi lægger vægt på det hele menneske."	Silkeborg Højskole
Det levende ord Reflekteret læring Aktive medborgere	"Ryslinge Høj- og Efterskole bygger på traditionerne fra Grundtvig og Kold, som vi bruger til at fremelske en skole, der gennem det levende ord og reflekteret læring udvikler elever og medarbejdere til åbne, ansvarlige og aktive medborgere i det globale samfund."	Ryslinge Højskole

³ Kriteriet for at indgå i denne kategori er, at værdigrundlagene eksplicit omfatter enten 'Grundtvig', 'grundtvigsk' eller 'grundtvig-koldsk'.

Set i sammenhæng med skoletypen, er der ikke overraskende særligt mange almene og grundtvigske højskoler, som nævner det grundtvigske i deres værdigrundlag. Det gør sig dog også gældende for halvdelen af de fagspecialiserede højskoler, mens kun enkelte blandt de øvrige højskoletyper nævner den grundtvigske tradition eksplicit.

Kristne værdier og kulturarv

I alt ti højskoler angiver eksplicit, at de har et kristent idégrundlag. Det gælder både højskoler, som decideret er bibelske højskoler, og andre højskoler, der skriver i deres vedtægter, at de er baseret på den kristne kulturarv. Værdigrundlag er medtaget i denne kategori, når ordet 'kristne', 'kristent' eller 'Kristus' nævnes.

Syv af de ti højskoler nævner i deres værdigrundlag den kristne kulturarv eller det kristne menneskesyn som et værdimæssigt udgangspunkt. I de fleste tilfælde indgår formuleringer som 'den danske kulturarv' og 'den grundtvigske højskoletradition' dog i den samme sætning. Eksempelvis som i det følgende:

"Højskolen er baseret på den Grundtvig-Koldske tankegang, der hviler på den danske og kristne kulturarv."

Højskolen Skærgården

Det kristne idégrundlag ses dermed ofte som en del af den danske kultur og 'fortællingen om folket' i tråd med den grundtvigske ånd.

Tre af højskolerne refererer direkte til den danske folkekirke i deres værdigrundlag. Fire nævner Bibelen som et værdimæssigt ståsted: Børkop Højskole, Luthersk Missionsforenings Højskole, Mariager Højskole og Kolding Internationale Højskole. Disse fire højskoler tilhører højskoletypen 'kristne og spirituelle højskoler' i FFD's kategorisering, som der i alt er fem af i hele højskolepopulationen, og hvor den femte, Højskolen for Bevidsthedsudvikling, har sine rødder i transcendent meditation⁴. Særligt de tre førstnævnte kristne højskoler har et stort fokus på det bibelske og kristne aspekt i deres værdigrundlag – eksempelvis som i det følgende uddrag:

"Institutionen baserer sit værdigrundlag på Bibelens Guds- og menneskesyn. Det bundes bl.a. i bevidstheden om:

- At mennesket er skabt af Gud, i Guds billede, og med det formål at agere i henhold til Guds vilje på jorden.
- At mennesket er uendeligt værdifuldt og derfor bør behandles med respekt."

Mariager Højskole

⁴ De fire kristne højskoler er rodfæstet i forskellige kirkelige retninger. Børkop Højskole er Indre Missionsk, Luthersk Missionsforenings Højskole er, som navnet antyder, luthersk, Mariager Højskole refererer til Pinsevækkelsen, og Kolding Internationale Højskole definerer sig selv som 'klassisk evangelisk'.

Et humanistisk menneskesyn

Syv højskoler, heraf tre almene og grundtvigske og fire idræts højskoler, nævner i et eller andet omfang humanismen eller det humanistiske menneskesyn i deres værdigrundlag. I enkelte tilfælde er det en kortfattet bemærkning såsom:

”Vores verdensbillede er humanistisk.”

Jyderup Højskole

Andre højskoler kæder det humanistiske sammen med begrebsforståelser som anerkendelsen af alle menneskers ligeværd, oplysning og frisind, ægthed i relationer mellem mennesker og respekt for menneskers kvaliteter, hvilket nedenstående uddrag er et eksempel på.

”Vejle Idræts højskoles og Vejle Idræts efterskoles skolevirksomhed bygger på troen på det værdige menneske af krop og ånd, som det udtrykkes i et personligt liv og som kan realiseres ved at hjælpe eleverne med at udvikle deres formelle og reelle kompetencer gennem livsoplysning og demokratisk dannelse. Derfor vægter Vejle Idræts højskole og Vejle Idræts efterskole den humanistiske dannelse højt, for herigennem at udvikle elevernes forståelse og respekt for menneskers kvaliteter på trods af forskelligheder.”

Vejle Idræts højskole

Selv om det humanistiske menneskesyn er et bredt begreb, som umiddelbart kan opfattes på mange måder, virker det til, at en fællesnævner på tværs af højskolerne er fokus på ’det hele menneske’ og anerkendelsen af menneskers ligeværd trods forskelligheder. Det er også værdier, som kommer til udtryk i andre højskolars værdigrundlag, selvom begrebet ’humanisme’ ikke er nævnt eksplicit, hvilket også kan hænge sammen med inspirationen fra Grundtvigs tanker og pædagogik. Eksempelvis er ’det hele menneske’ også i fokus i mange højskolars beskrivelse af undervisningens metoder (se kapitel 4).

Øvrige idégrundlag og menneskesyn

Mange temaer rækker ud over det grundtvigske, det kristne og det humanistiske, som er beskrevet ovenfor. Derfor er en række tekststykker fra værdigrundlagene kodet som ’øvrige idégrundlag og menneskesyn’.

Nogle af disse ’øvrige’ udsagn kunne defineres som humanisme, selvom højskolerne ikke eksplicit har benyttet dette begreb. Det gælder eksempelvis værdien af ’alle menneskers ligeværd’ og vigtigheden af at tage udgangspunkt i ’det hele menneske’. Der er også eksempler vedrørende menneskers grundlæggende livsønsker og natur:

”Vi tror, at ethvert menneske har et ønske om at leve et væsentligt liv – et liv, der ikke er ligeegyldigt, men gør en forskel.”

Testrup Højskole

Nogle højskoler fremhæver en særlig idébestemt inspirationskilde i deres værdigrundlag. Det kan være et menneske- eller samfundssyn, som kendes fra en bestemt teoretiker eller

samfundsmæssig profil. På Krogerup Højskole har den danske demokratitænkter Hal Koch, som også var skolens første forstander, en særlig plads:

”Vi mener som Hal Koch, at demokratisk tænkning og handling kræver en stadig, alsidig dialog om værdibegreber”.

Krogerup Højskole

Idrætshøjskolen Boseis værdigrundlag refererer til den japanske uddannelsestænkter Dr. Shigeyoshi Matsumaes principper. Nordfyns Højskole er inspireret af den amerikanske psykolog Howard Gardners teori om ’de mangeartede intelligenser’, som tager udgangspunkt i det enkelte individs positive ressourcer for at skabe personlig udvikling. Luthersk Missionsforenings Højskoles værdigrundlag omtaler den svenske prædikant C. O. Rosenius’ skrifter som værende ”ét med det bibelske og lutherske budskab.” Både Idrætshøjskolen Bosei og Nordfyns Højskole definerer sig samtidig som grundtvigske, hvorfor disse særlige inspirationskilder ikke kan ses som en modsætning til den grundtvigske inspiration.

Med mindre der er tale om Grundtvig, er det dog ret få højskoler, som på denne måde har en konkret person skrevet ind i deres værdigrundlag. Derudover har enkelte højskoler et specifikt værdimæssigt udgangspunkt, som bekender sig til et bestemt værdisæt eller en måde at anskue verden på, som ikke er knyttet til en bestemt person. Det gælder Den Internationale Højskole, hvis værdigrundlag ”bygger på FN’s menneskerettighedserklæring”, Højskolen for Bevidsthedsudvikling, som baserer sig på transcendent meditation som erfaringstilegnelsesmetode, og Jyderup Højskole, som fremhæver den europæiske oplysningstanke som en tænkemåde, der siden 1700-tallet har udvidet menneskets viden om verden og resulteret i, at der blev sat spørgsmålstegn ved autoriteter.

Nogle af de fagspecialiserede højskoler forholder sig specifikt til det kunstneriske og æstetiske. Det gælder særligt kunsten som en metode til at erkende og fortolke verden og som noget, der udvikler den enkeltes personlighed og kritiske sans, som det eksempelvis anføres i de følgende uddrag:

”Vi ser en værdi i at arbejde med den aktuelle billedkunst, fordi samtidskunsten – udover at problematisere det formelle og æstetiske – tilbyder en vigtig læsning af sociale, historiske og politiske forhold i verden i dag. Det er skolens grundholdning, at et engagement i kunsten er med til at udfolde og kvalificere den enkelte kursists ansvarlighed, almene dannelse og kritiske sans overfor tidens bevægelser.”

Kunsthøjskolen på Ærø

”For os er kunsten, herunder teatret, en indfaldsvinkel til livet og tilværelsen. Det dybdegående faglige arbejde med teater støtter og bevidstgør den enkelte elevs personlighed og selvværd.”

Teaterhøjskolen Rødkilde

På lignende vis beskriver fire af de ti idrætshøjskoler deres idrætssyn i værdigrundlagene. Her fremhæver de eksempelvis en bred, kulturel anskuelse af idræt, glæden ved bevægelse, udfordringen ved kamp, at idrætten har værdi i sig selv og bidrager til humanistisk dannelse og personlig udvikling:

”Grundlaget for skolens idrætssyn er glæden ved at bevæge sig, udfordringen ved kampen og anskuelsen af idræt i en bred kulturel dimension.”

Gymnastik- og idrætshøjskolen ved Viborg

Desuden fremhæver enkelte af disse højskoler et ønske om en helhedsopfattelse af mennesket i modsætning til de ofte modsætningsfyldte opfattelser af hånd og ånd samt krop og ånd. Der er dog flere højskoler, der nævner dette tema specifikt ift. undervisningens metoder (jf. kap. 4).

Kapitel 2: Højskolernes samfundsopgaver og roller

Vifos rapport 'Folkehøjskolerne i Danmark - hvordan har de det?' viser, at højskolernes syn på deres samfundsmæssige rolle i høj grad relaterer sig til livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse, der står centralt i højskolelovens formålsparagraf. Næsten lige så mange højskoler nævner roller knyttet til skolens værdier og den unikke skoleform.

83 pct. af højskolerne i undersøgelsen har derudover svaret 'ja' til, at de gerne vil bidrage til at løse samfundsmæssige problemstillinger. De uddybende svar viser, at samfundsmæssige skel, manglende grøn omstilling, dårlig trivsel samt instrumentaliseringen af samfundet er nogle af de udfordringer, højskolerne har fokus på (Thøgersen m.fl. 2018).

Dette kapitel omhandler værdigrundlagenes omtale af de samfundsmæssige udfordringer, højskolerne ønsker at bidrage til at løse, og den samfundsmæssige rolle, højskolerne ønsker at påtage sig. Nogle højskoler forholder sig relativt eksplicit til udfordringer i samfundet i dag og relaterer deres virke hertil. Det kan eksempelvis være, hvad højskolen bidrager med i lyset af individualiseringen i samfundet:

"I tråd med samfundsudviklingen i retning af øget individualisering og kompleksitet skal højskolen skabe forudsætninger for udvikling af kompetencer og almen dannelse gennem vægtning af det fælles, det personlige og det faglige."

Nørgaards Højskole

Andre højskoler benytter mere implicite formuleringer i deres beskrivelser af højskolens samfundsmæssige bidrag - f.eks. som i det følgende uddrag, der har fokus på elevernes udbytte:

"Med et ophold på Vallekilde Højskole skal man kunne opdage nye sider af sig selv sammen med andre og få en tro på at mere er muligt. (...) Vi ønsker at alle, der vælger Vallekilde Højskole, får energien til at tage et vigtigt skridt videre i livet, og modet til at skabe forandringer og forfølge en drøm."

Vallekilde Højskole

Samlet forholder mange højskoler sig i deres værdigrundlag til det samfund, de er en del af, og der er stor variation i udsagnene om højskolernes samfundsmæssige roller. Der er dog en række overordnede temaer, som et stort antal højskoler skriver sig ind i (se tabel 3), og som vil blive uddybet i den følgende analyse, der starter på et overordnet plan med de begreber, der indgår direkte i højskolelovens formålsparagraf, og derefter belyser de øvrige opgaver og roller, som højskolerne nævner i deres værdigrundlag.

Tabel 3: Højskolernes samfundsopgaver og roller

Kode	Antal højskoler
Aktiv samfundsdeltagelse	35
Dannelse	27
Oplysning	22
Tage ansvar for eget liv	16
Bæredygtighed	10
Øvrige samfundsopgaver	21

Tabellen viser antallet af højskoler, som i deres værdigrundlag nævner de respektive typer af samfundsopgaver. Kategorierne er ikke gensidigt udelukkende, hvorved den samme højskole kan tælle med i flere forskellige kategorier. Omvendt er det ikke alle højskoler, der eksplicit nævner nogen af de ovenstående temaer. I alt 60 ud af 68 højskoler indgår i tabellens kategorier.

Oplysning og dannelse

Mange højskoler har i deres værdigrundlag fokus på roller, der vedrører 'oplysning' og 'dannelse'.

Ifølge højskoleloven er hovedsigtet med højskolernes virke "livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse" (Højskoleloven § 1).

Dette hovedsigt har været gældende siden 2006 på baggrund af anbefalinger fra det højskoleudvalg, der var nedsat forud for lovændringen. Argumentet for udvidelsen af hovedsigtet var at tydeliggøre det eksistentielle og samfundsmæssige sigte, samtidig med at de klassiske højskolebegreber blev bevaret (Højskoleudvalget 2004).

Hverken loven eller lovbemærkningerne angiver dog nogen nærmere bestemmelser for, hvordan hovedsigtet skal opfyldes. Det er dermed i høj grad op til de enkelte højskoler selv at definere, hvordan de respektive begreber skal forstås i praksis (Rahbek 2017).

Vedrørende dannelse har 'almen dannelse' tidligere været nævnt i højskolernes formålsparagraf, mens det i dag er 'demokratisk dannelse', som er ekspliciteret (se også Korsgaard 2016). Som det også vil fremgå af analysen, er dannelse et bredt begreb, der igennem tiderne er blevet defineret på meget forskellig vis og med forskelligt fokus. Højskoleudvalgets rapport fra 2004 omtaler eksempelvis tre forskellige former for dannelse (naturvidenskabelig dannelse, æstetisk dannelse og demokratisk dannelse) (Højskoleudvalget 2004), mens Rahbek på baggrund af interviews med højskolelærere og forstandere halvandet årti senere identificerer fire forskellige dannelseskategorier (poetisk, politisk, kulturel og faglig dannelse) (Rahbek 2017).

Når det gælder oplysning, var det frem til lovændringen i 2006 'folkelig oplysning', som var i fokus, mens 'livsoplysning' derefter blev tilføjet i formålsparagraffen. Ifølge Højskoleudvalgets rapport er livsoplysning 'et mere omfattende og bredere begreb end folkelig oplysning', der også rummer 'universelle og eksistentielle problemstillinger' (Højskoleudvalget 2004).

Dette notat læner sig ikke op ad en bestemt definition af begreberne, men tager på mere in-
duktiv vis udgangspunkt i de forskellige måder hhv. oplysning og dannelse bliver beskrevet
på i højskolernes værdigrundlag.

Oplysning

22 højskoler nævner i deres værdigrundlag 'oplysning'. Der er ingen klare mønstre på
tværs af de respektive højskoletyper i forhold til, om begrebet nævnes eller ej. Det kan være
formuleret på forskellige måder: "oplysning", "folkeoplysning", "folkelig oplysning",
"livsoplysning" eller "at oplyse om (...)". I de fleste tilfælde er det et begreb, der optræder
kortvarigt som noget af det første i værdigrundlaget og typisk i formålsparagraffen – som
f.eks. i det følgende uddrag:

"Kalø Højskole er en dansk folkehøjskole. Højskolen bygger sin virksomhed på ople-
velse, oplysning, eftertanke, erfaring og erkendelse."

Kalø Højskole

Formuleringerne om 'oplysning' dækker dog over mange forskellige aspekter. Det kan
være relateret til noget bestemt, højskolen gerne vil oplyse om: Mariager Højskole skriver,
at de vil oplyse om Pinsevækkelsens kristne livssyn, mens Brenderup Højskole vil "oplyse
om og diskutere menneskerettigheder, demokrati og mellemfolkelige forhold". Det kan
også være formuleringer om, hvilken rolle oplysningen spiller i livet på højskolen ("læring
på højskolen hviler på folkeoplysning og livsoplysning") (Ollerup Gymnastikhøjskole), el-
ler hvorfor oplysningen har værdi (den er "vigtig i dannelsen af menneskets identitet og
selvforståelse" (Vrå Højskole) og gør eleverne "i stand til at agere og deltage i et moderne
samfund" (Jyderup Højskole)).

Endelig er der højskoler, som i deres værdigrundlag beskriver, hvad de forstår ved oplys-
ning, og hvordan det reelt kommer til udtryk i højskolens virke. Én højskole sætter eksem-
pelvis oplysning i kontekst med kendskab til historie og kultur, mens en anden definerer
hhv. livsoplysning og folkelig oplysning således:

"Ved livsoplysning forstår vi en oplysning, som beskæftiger sig med universelle og eksi-
stentielle spørgsmål. Ved folkelig oplysning forstår vi en oplysning, som beskæftiger sig
med det enkelte menneskes samspil med det fælles."

Bornholms Højskole

Enkelte højskoler er endnu mere konkrete og nævner eksempelvis det historiske og det po-
etiske, filosofi, politik og fortællingen om folket som væsentlige elementer i deres forståelse
af oplysningsbegrebet.

Dannelse

27 højskoler har skrevet 'dannelse' ind i deres værdigrundlag. Det er omtalt på forskellige måder – f.eks. som "dannelse", "almen dannelse", "demokratisk dannelse", "almendannende aktiviteter", "at danne" og "personlig dannelse". Ofte optræder begrebet også sammen med oplysningsbegrebet i formuleringer såsom:

"Højskolen har sit værdimæssige ophav i den grundtvigianske højskoletradition, der igennem almindannelse og oplysning vil inspirere til aktiv deltagelse i demokratiet, samfundet og i den offentlige debat."

Filmhøjskolen Møn

En stor del af højskolerne knytter i deres værdigrundlag uddybende formuleringer og begrebsforståelser til omtalen af 'dannelse' som en væsentlig samfundsopgave. Meget handler om, hvad dannelse kan bidrage til. Her fremhæver flere højskoler den demokratiske dannelse i forhold til at skabe deltagende samfundsborgere. Andre nævner, at dannelsen bidrager til personlig udvikling og fremmer selvstændig, kritisk tænkning. Tabel 4 giver eksempler på de forskellige opfattelser af dannelsesbegrebet, som de kommer til udtryk i værdigrundlagene.

Tabel 4: Højskolernes forståelse af dannelsesbegrebet

Aspekter ved 'dannelse'	Eksempel	Kilde
Aktive medborgere og samfundsdeltagelse	"Skolen tager ansvar for et relevant indhold i en optimal ramme omkring den enkelte elevs faglige og personlige udvikling og dannelse som en ansvarlig og aktiv medborger."	Johan Borups Højskole
Personlig udvikling	"Det er idrættshøjskolens formål at udvikle og støtte elevernes modenhed ved at tilbyde almendannende undervisning (...)"	Idrættshøjskolen Ikast
Ansvarlighed	"Vi baserer vores værdier på ideen om at danne mennesker til at møde livet legende og ansvarligt og herigennem lære at træffe valg i overensstemmelse med egne værdier."	Den Rytmske Højskole
Fremme kritisk tænkning	"(...) ønsker at danne mennesker med vidt forskellig baggrund, så de bliver bedre til at tænke selvstændigt og kritisk på tværs af specifikke fagligheder."	Krogerup Højskole
Udvikle kompetencer	"Skolens formål er at drive idrættshøjskole, hvor ungdommen kan dygtiggøres ved en almendannende og idrættsmæssig undervisning (...)"	Idrættshøjskolen i Århus
Forundring og nye perspektiver	"Vi tror (...) på, at dannelse først finder sted, når vi undrende præsenteres for det, der er anderledes. Forståelse fordrer forundring."	Højskolen Hald Ege

Kun én højskole definerer direkte deres opfattelse af 'dannelse' i sit værdigrundlag:

"Vi er almindannende. Almindannelse er en proces, som fremmer den enkeltes personlige udvikling – intellektuelt, socialt og følelsesmæssigt. Værdier og normer i samfundet sættes til debat. Det sociale liv på skolen indgår som en væsentlig del af denne dannelsesproces."

Idrættshøjskolen i Sønderborg

Enkelte højskoler forholder sig til, *hvordan* de vil gå til opgaven med at danne eleverne. Gerlev Idrætshøjskole vil fremme dannelsen "hovedsageligt gennem idræt, leg og bevægelse" og betoner vigtigheden af et alsidigt og fagligt læringsmiljø. Kunsthøjskolen på Ærø fremhæver, at et "engagement i kunsten" er med til at "udfolde og kvalificere" den almene dannelse hos den enkelte kursist. Og i Askov Højskoles værdigrundlag beskrives skolens rammer og hverdag som værende essentielle for en "lystbetonet og forpligtende tilgang til dannelse og fag". I disse eksempler er der en tæt kobling mellem dannelsesbegrebet og temaet om højskolernes læringsmiljø (jf. kapitel 4).

Skellet mellem dannelse og uddannelse bliver ligeledes omtalt i flere højskolars værdigrundlag. Lige siden Grundtvigs tid har højskolerne balanceret mellem dannelse og nytte: mellem på den ene side at være 'en skole for livet' med livsoplysning, åndsliv og en dannelse af 'folket' og på den anden side at uddanne nyttige samfundsborgere med faglige, arbejdsmarkedsrelevante kvalifikationer (Hjermitz 2018).

Det fremgår eksplicit af flere værdigrundlag, at højskolerne gerne vil bidrage til både faglig kompetenceudvikling og almen dannelse. De to begreber omtales således side om side, men anses som værende væsensforskellige:

"Skolens opgave er at danne og uddanne mennesker til at tage ansvar for eget liv – og for fællesskaber."

Rønne Højskole

"Johan Borups Højskole vil være et førende ud- og dannelsessted for unge fra hele Norden (...)"

Johan Borups Højskole

Enkelte højskoler skriver derudover i deres værdigrundlag, at de ser dannelse og uddannelse som værende hinandens forudsætninger, eksempelvis som i det følgende:

"Vort mål er at forene individualitet, fællesskab og faglighed, så dannelse og uddannelse bliver hinandens forudsætning."

Brenderup Højskole

Fordelt på højskoletyper er der særligt mange af idrætshøjskolerne, som eksplicit nævner dannelsesbegrebet, men som det fremgår af de viste eksempler, gør det sig også gældende for flere fagspecifikke samt almene og grundtvigske højskoler.

Aktiv samfundsdeltagelse

Som beskrevet ovenfor er der mange forskellige opfattelser og definitioner af dannelsesbegrebet. Det gælder også specifikt ift. den demokratiske dannelse, som nogen – men ikke alle – vil mene relaterer sig til aktiv samfundsdeltagelse (Rahbek 2016; Korsgaard 2016). Der er således et vist overlap mellem de skoler, der omtaler 'demokratisk dannelse', og de skoler, der omtaler aktiv samfundsdeltagelse i form af f.eks. aktivt medborgerskab og demokratisk ansvar.

35 højskoler nævner elementer i deres værdigrundlag, som relaterer sig til aktiv samfundsdeltagelse. Det gælder i særdeleshed mange af de almene og grundtvigske højskoler samt idrætshøjskolerne, men også flere blandt de øvrige højskoletyper forholder sig til temaet.

”Skolens aktiviteter hviler på en overbevisning om, at eleverne gennem opholdet kan udvikle deres ansvarsfølelse, selvstændighed og virkelyst samt erhverve indsigt og forståelse til at møde fremtidige udfordringer i såvel privatliv som arbejds- og samfundsliv.”

Brandbjerg Højskole

”Skolen arbejder for, gennem højskolefællesskabet, at sætte elever fra hele verden i stand til aktivt at fremme en fredelig, demokratisk verdensudvikling samt arbejde for social og økonomisk retfærdighed og at skabe rammer for global dialog.”

Den Internationale Højskole

”Skolen er ramme om et miljø, hvor elever og kursister tilegner sig viden, udveksler livserfaringer og får nye muligheder for engagement i livet og i samfundet.”

Egmont Højskolen

Som det fremgår, kan ’samfundet’ være mange ting. Det kan både handle om det nære og det fjerne – og relaterer sig dermed også til de temaer, som er beskrevet i kapitel 3 om højskolernes udsyn.

Tage ansvar for eget liv

I alt 16 højskoler skriver i deres værdigrundlag, at de vil arbejde med at lære eleverne at tage ansvar for deres eget liv og egen livssituation. Der er ingen særlige mønstre på tværs af højskoletyper.

’Ansvar’ er et ord, som optræder flere gange, men også selvstændighed, myndighed og evnen til at træffe valg i livet ses som væsentlige egenskaber, højskolerne kan bidrage til at opøve hos eleverne. Nedenfor er nogle enkelte eksempler:

”Vi ønsker at selvstændiggøre og myndiggøre den enkelte til, med respekt for andre, at tage ansvar for sit eget liv.”

Ry Højskole

”Vi er et sted hvor elever kan udvikle opmærksomhed, som gør at de kan navigere i egne liv, så vel som i verden.”

Højskolen Østersøen

”Vi tror på vigtigheden i at opdage og kombinere, fordi det er afgørende for at finde nye og bedre løsninger i det professionelle, sociale og personlige liv.”

Den Skandinaviske Designhøjskole

I stort set alle tilfældene formuleres ønsket om at myndiggøre eleverne i sammenhæng med den enkeltes evne til at tage aktivt del i fællesskabet og i samfundet som helhed. Således stilles privatlivet over for samfundslivet og/eller det professionelle liv, ligesom det

personlige stilles over for fællesskabet. Det er dermed sjældent, at der er et entydigt fokus på kun at tage ansvar for *eget* liv. På et mere overordnet plan nævner over halvdelen af højskolerne eksplicit 'den enkelte' i deres værdigrundlag.

Bæredygtighed

I alt ti højskoler, heraf otte almene og grundtvigske samt to fagspecialiserede højskoler, nævner i deres værdigrundlag specifikt målsætninger vedrørende bæredygtighed og økologi. Eksempelvis som i de følgende uddrag, hvor bæredygtighed fremstår som en grundlæggende værdi, som skolen selv prøver at leve efter:

"Vi arbejder ud fra en tanke om bæredygtighed og økologi og ønsker derfor at påtage os et økologisk ansvar."

Brandbjerg Højskole

"Vores tilgang bygger på en bæredygtig livsstil ud fra en idé om, at det er muligt at imødekomme personlige og fælles behov med en respekt for kommende generationers ret til samme."

Den Rytmiske Højskole

I nogle tilfælde omtales værdierne om bæredygtighed ikke kun som en rettesnor for højskolerne selv, men også som et område, hvor de kan inspirere eleverne til en mere bæredygtig levevis og give dem nogle redskaber, de også fremover kan bruge uden for højskolen. På denne måde påtager flere højskoler sig en handlingsanvisende rolle, som i de nedenstående eksempler er defineret som en decideret målsætning for højskolen:

"Det er Vestjyllands Højskoles mål:

(...)

I praksis og med midler vise, hvorledes man kan tage ansvar for et bæredygtigt samfund."

Vestjyllands Højskole

"Det er Brenderup Højskoles målsætning:

(...)

b. At give forståelse for vigtigheden af den enkeltes engagement i samfundets politiske og økologiske udvikling."

Brenderup Højskole

Bæredygtighed er generelt et tema, højskoleverdenen har fokus på. Således er det et eksplicit strategisk fokuspunkt i FFD's strategi (FFD 2017), ligesom der inden for de senere år er blevet etableret et bæredygtighedsnetværk på tværs af højskolerne (Thøgersen 2017). Temaet er desuden et eksempel på, at højskolernes værdigrundlag ikke nødvendigvis er statiske størrelser, men at de bliver udviklet i takt med de samfundsmæssige forandringer og udfordringer i tiden.

Øvrige samfundsopgaver

Ud over de ovenfor nævnte kategorier omfatter værdigrundlagene en lang række af andre samfundsmæssige opgaver, højskolerne tager på sig. Disse er blevet kodet som 'Øvrige samfundsopgaver' og omfatter 21 højskoler. I flere tilfælde er disse samfundsopgaver tæt koblet til den enkelte højskoles profil.

Eksempelvis vil Den Internationale Højskole "arbejde for øget mellemfolkelig dialog og forståelse." Jaruplund Højskole i Sydslesvig ser det bl.a. som sin opgave at "øge kendskabet til grænselandets historiske udvikling og formidle et indblik i landsdelens kulturelle mangfoldighed." Gymnastikhøjskolen Ollerup vil "anvise veje og muligheder til en bedre folkesundhed". Højskolen Marielyst, som er en højskole for seniorer, betoner vigtigheden af, at opholdet og undervisningen inspirerer kursisterne til "fortsat foretagsomhed". Og knap halvdelen af idræts højskolerne ser det som en del af deres virke at uddanne instruktører og ledere til idræts-, kultur- og foreningslivet.

Enkelte højskoler, som alle er almene og grundtvigske, tager nogle samfundsopgaver på sig, som i mindre grad er koblet til skolens profil. Det handler eksempelvis om at åbne elevernes øjne for muligheder i livet, styrke og udvikle demokratiet, at udgøre en fast grund i en kaotisk og foranderlig verden og at bidrage til "den fælles undren":

"DEN FÆLLES UNDREN

Vi vil bidrage til at skærpe elevernes sans for forskellen mellem det ligegyldige og det, der gælder. Vi vil dele vor undren over livet med eleverne og skærpe deres opmærksomhed over for "tilværelsens store musik". Det er det, vi ikke forstår, der gør os klogere."

Testrup Højskole

Kapitel 3: Højskolernes udsyn

Tæt relateret til højskolernes samfundsmæssige roller og opgaver er højskolernes udsyn, der her er defineret som de perspektiver i værdigrundlagene, som går ud over højskolerne selv og relaterer dem til det omkringliggende samfund.

Også i Højskoleudvalgets rapport fra 2004 er der fokus på højskolernes rolle i at skabe udsyn: "Det er derfor en vigtig rolle for folkehøjskolen at kaste et nyt lys på det personlige, lokale, nationale liv – et globalt lys" (Højskoleudvalget 2004, 48). I praksis kommer denne del af højskolernes rolle blandt andet til udtryk ved det store antal højskoler, der som en del af kursusforløbet tager på studieture, men det kan også komme til udtryk på andre måder i dagligdagen på højskolerne.

Dette kapitel ser nærmere på udsagn i højskolernes værdigrundlag, der vedrører perspektiver og udsyn til livet uden for højskolen med særligt fokus på det lokale, det nationale og det internationale/globalt niveau (se tabel 5).

Tabel 5: Udsyn og perspektiver til livet uden for højskolen

Kode	Antal højskoler
Det internationale/globalt	26
Det nationale	20
Det lokale	17
Andet	10

Tabellen viser antallet af højskoler, som i deres værdigrundlag nævner de respektive typer af udsyn/perspektiver. Kategorierne er ikke gensidigt udelukkende, hvorved den samme højskole kan tælle med i flere forskellige kategorier. Omvendt er det ikke alle højskoler, der eksplicit nævner nogen af de ovenstående temaer. I alt 38 ud af 68 højskoler indgår i tabellens kategorier.

En del formuleringer i værdigrundlagene omhandler ikke eksplicit det lokale, nationale eller globale niveau, men snarere 'samfundet' uden for skolen. Det gælder f.eks. "det omgivende samfund", "verden uden for højskolen", "den verden som omgiver os", "resten af verden", "civilsamfundet" og "tidens tendenser". Desuden har to højskoler et specifikt fokus på Norden – herunder ikke overraskende Nordiska Folkhögskolan. Disse øvrige perspektiver er kodet i kategorien 'Andet'. I alt omfatter 38 højskolars værdigrundlag eksplicitte perspektiver på og udsyn til livet uden for højskolen.

I det følgende er analysen dog fokuseret på uddrag af værdigrundlagene, som omhandler højskolernes fokus på hhv. det lokale, nationale og internationale. Ofte omfatter uddragene flere perspektiver på én gang som eksempelvis:

"Askov er i dialog med det omkringliggende samfund. Skolerne i Askov samarbejder og henter inspiration både lokalt, nationalt og globalt."

Askov Højskole

Men i nogle tilfælde har det lokale, nationale eller det globale et særligt fokus, hvor de respektive niveauer ikke blot nævnes i sammenhæng med hinanden, men hvor der også er en uddybning af højskolernes syn på de respektive perspektiver.

Det lokale

17 højskoler har på forskellig vis fokus på det lokale perspektiv. Som nævnt er det ofte i tråd med det nationale og/eller det globale perspektiv, men otte højskoler giver det lokale et selvstændigt fokus, f.eks. i form af tilknytningen til den egn, by eller det lokalområde, skolen er fysisk beliggende i.

Det gælder tre højskoler i Sønderjylland, to i Nordjylland, to på Vestsjælland og en i Vestjylland. Det handler især om de visioner eller målsætninger, højskolen har for at indgå i et samspil med egnen eller lokalområdet – enten på generelt plan eller, som det andet af de to nedenstående eksempler, med et særligt fokus:

”Skolen ønsker at fastholde og udbygge sin tilknytning til egnen.”

Vrå Højskole

”Højskolens formål er at drive en dansk folkehøjskole på basis af en folkelig, grundtvigsk tradition og med særligt hensyn til at højskolen er en del af det folkeligt-kulturelle arbejde i det danske mindretal i Sydslesvig.”

Jaruplund Højskole

Blandt disse højskoler er der et udpræget fokus på højskolens kulturelle betydning og rolle i lokalsamfundet. Ønsket om at være et mødested og et kulturelt ’fyrtårn’ fremstår tydeligt:

”Vi inddrager både kulturelt, erhvervs- og beskæftigelsesmæssigt byen Jyderup i skolens aktiviteter.”

Jyderup Højskole

”Endvidere skal Nordjyllands Idræts højskole fungere som et idrætsligt og kulturelt mødested i Nordjylland.”

Nordjyllands Idræts højskole

Selv om relativt få højskoler i værdigrundlagene er eksplicitte omkring deres visioner om at være lokalsamfundsaktører, er der i praksis langt flere højskoler, som har lokale relationer og spiller en aktiv rolle i lokalområdet.

Vifos landsdækkende undersøgelse af de danske folkehøjskoler viser, at højskolerne generelt samarbejder meget og med mange forskellige typer af lokalsamfundsaktører. Eksempelvis samarbejder hele 88 pct. af højskolerne med en lokal forening, og 67 pct. oplever at have fået flere lokale samarbejdsrelationer de seneste fem år (Thøgersen m.fl. 2018). En tidligere evaluering af folkeoplysningspuljen, som FFD administrerer, har desuden vist, at mange højskoler har benyttet midler fra denne pulje til aktiviteter, der involverer lokalsamfundet (Thøgersen 2017). Samlet tyder den eksisterende viden på, at det lokale engagement er et tema, som mange højskoler i stigende grad ser som en central opgave.

Det nationale

20 højskoler nævner i deres værdigrundlag begreber relateret til det nationale perspektiv. For de fleste af disse højskoler handler det om overordnede formuleringer eller en understregning af, at højskolen bygger på den danske kulturarv, hvilket også er belyst i afsnittet om højskolernes idégrundlag (kapitel 1).

Kun seks højskoler har et særligt uddybet fokus på det nationale. I flere af disse værdigrundlag ses det nationale og det globale dog i relation til hinanden – eksempelvis som i de følgende uddrag:

”Vi bygger på den danske kulturarv. Her kommer elever fra mange dele af verden, og vi bliver til stadighed udfordret og beriget af andre måder at forstå tilværelsen på. Mellemfolkelige forståelse og opbygning af venskaber på tværs af landegrænser, kultur og sprog er en central del af skolens opgave.”

Brenderup Højskole

”Højskolen Østersøen har rod i den danske højskoletradition, men er stiftet til fremme af åbenhed mod Europa og den endnu større verden.”

Højskolen Østersøen

Argumentet i disse uddrag er således, at kendskabet til egen kultur og den danske højskoletradition kan give ballast til at orientere sig ud mod verden.

Det internationale og det globale

26 højskoler har nævnt det internationale eller det globale perspektiv i deres værdigrundlag, og heraf har 18 højskoler givet temaet et særligt fokus. Dermed er det dét af de tre perspektiver, som fylder mest i de eksplicite formuleringer.

Som nævnt ovenfor er der i flere værdigrundlag en tæt sammenhæng mellem formuleringer vedrørende det nationale og det globale perspektiv. Derfor er der et vist overlap i kodningen af de to kategorier. Derudover er det karakteristisk, at der er en orientering mod fremtiden i flere af de værdigrundlag, der specifikt forholder sig til det globale perspektiv. Begreber som ’verdensborger’, ’det globale fællesskab’ og ’det globaliserede samfund’ er derudover blandt de begreber, som bliver anvendt – eksempelvis som i det følgende uddrag:

”Institutionens værdigrundlag er gennem udvikling af den enkelte elevs kropslige, intellektuelle, erkendelsesmæssige, følelsesmæssige og sociale kompetencer, at gøre denne i stand til at tage hånd om sit eget liv og indgå i et ansvarligt og forpligtende verdensborgerskab.”

Oure Højskole

Det internationale/globalt perspektiv knytter sig også i høj grad til beskrivelsen af læringsrummet på højskolerne, hvilket kommer tydeligt til udtryk i eksemplet nedenfor:

”Idrættshøjskolen Bosei bygger på Grundtvigs tanker om oplysning og frisind og er inspireret af den japanske uddannelsestænkner, Dr. Shigeyoshi Matsumae’s principper om global humanisme, oplevet i et internationalt og tvær-generationelt læringsrum, hvor fysisk og mental træning er i balance.”

Idrættshøjskolen Bosei

Flere højskoler lægger dermed eksplicit vægt på det internationale perspektiv ift. undervisningen, og dermed er der et vist overlap til temaet om højskolernes læringsmiljø, som belyses i kapitel 4.

Endelig er det globale perspektiv ikke overraskende særligt uddybet i værdigrundlaget fra de højskoler, som i deres navn signalerer et internationalt fokus. Det gælder både den Europæiske Filmhøjskole, Kolding Internationale Højskole og i særdeleshed Den Internationale Højskole, som i udgangspunktet har et internationalt fokus for sin højskolevirksomhed:

”Den Internationale Højskoles formål er, inden for de Grundtvig/Koldske højskoletraditioner, at drive en international højskole samt arbejde for øget mellemfolkelig dialog og forståelse. Skolen arbejder for, gennem højskolefællesskabet, at sætte elever fra hele verden i stand til aktivt at fremme en fredelig, demokratisk verdensudvikling samt arbejde for social og økonomisk retfærdighed og at skabe rammer for global dialog.”

Den Internationale Højskole

Samlet nævner mange højskoler det internationale og globale perspektiv i deres værdigrundlag. Det er ikke kun blandt de enkelte højskoler, at dette perspektiv er i fokus. Det internationale arbejde og det globale udsyn står også centralt i FFD’s strategi for de kommende år (FFD 2017), ligesom foreningen – også på et mere praktisk plan – gennem de seneste år har arbejdet for at fremme det globale perspektiv og den globale dannelse i undervisningen på højskolerne (Mortensen 2016).

Kapitel 4: Højskolelivet

Analysen har vist, at forhold vedrørende livet på højskolerne, som dermed kommer tæt på højskolernes konkrete praksis, i høj grad bliver omtalt i højskolernes værdigrundlag. Dette kapitel har fokus på højskolernes grundlæggende tanker om, hvordan det skal være at være elev på højskolen. Analysen sætter fokus på to centrale kategorier inden for temaet. Det gælder 'atmosfære og læringsmiljø' og 'metoder i undervisningen' (tabel 6)⁵.

Tabel 6: Temaer om højskolelivet

Kode	Antal højskoler
Atmosfære og læringsmiljø	42
Metoder i undervisningen	37

Tabellen viser antallet af højskoler, som i deres værdigrundlag nævner de respektive kategorier ift. højskolelivet. Kategorierne er ikke gensidigt udelukkende, hvorved den samme højskole kan tælle med i begge kategorier. Omvendt er det ikke alle højskoler, der eksplicit nævner nogen af de ovenstående temaer. I alt 54 ud af 68 højskoler indgår i tabellens kategorier.

Atmosfære og læringsmiljø

Kategorien 'atmosfære og læringsmiljø' omhandler udsagn i værdigrundlagene, der giver udtryk for det 'rum', højskolen gerne vil være eller ser sig selv som, samt hvilke mellem-menneskelige relationer, der lægges vægt på. Blandt alle de respektive højskoletyper er der skoler, som omtaler dette tema i deres værdigrundlag.

For mange højskolars vedkommende handler det om grundlæggende værdier som tryghed, tillid, frihed og solidaritet – f.eks. som i de følgende uddrag:

"Vi tror på hinanden. Vi opfatter hinanden som selvstændige og engagerede medmennesker. Vi tror på, at ærlighed og troværdighed fremmer udviklingen af selvtillid og selv-værd. Vi møder derfor hinanden med åbenhed og tillid. Vi behandler hinanden med respekt. Vi vil varige venskaber."

Idrætshøjskolen i Sønderborg

"Livet på Askov er præget af tillid, frihed og tryghed."

Askov Højskole

"Skolen er ramme om et miljø, hvor elever og kursister tilegner sig viden, udveksler livs-erfaringer og får nye muligheder for engagement i livet og i samfundet. Solidaritet, myndighed og værdighed er centrale begreber for skolen."

Egmont Højskolen

⁵ Dette valg skyldes, at disse temaer er mere værdiorienterede end kategorierne 'det faglige indhold' og 'dagligdagen på højskolen', som ligeledes findes inden for det overordnede tema om højskolelivet, men som i højere grad har fokus på højskolernes konkrete praksis (se også den samlede kodning i tabel 8 i bilagsmaterialet.)

Endelig understreger mange højskoler forholdet mellem den personlige udvikling og fællesskabet på højskolen og samfundet som helhed (jf. også det tidligere afsnit om 'ansvar for eget liv'):

"Udvikling gennem fællesskab for at realisere elevers og personales potentialer. Nøgleord: Fokuseret undervisning, kvalitet i samværet, udfordringer og stærkt fællesskab."

Djurslands Folkehøjskole

"Skolen bygger på den opfattelse, at mennesket er et frit individ, der gennem undervisningen og fællesskabet skal styrkes til at tage ansvar for sin egen tilværelse og finde sig selv i et forpligtende fællesskab såvel i samfundet, nationalt og internationalt, som på skolen."

Hadsten Højskole

De ovenstående eksempler skal hverken ses som udtømmende eller gensidigt udelukkende, men giver et indblik i de forskellige måder, skolernes tanker om højskolens atmosfære kommer til udtryk på i værdigrundlagene.

Metoder i undervisningen

Denne kategori omfatter skolernes udsagn om, hvordan og med hvilke midler der skabes læring. Temaet er i fokus på tværs af de respektive højskoletyper, men i særdeleshed blandt idræts højskolerne, hvor 8 ud af 11 højskoler omtaler temaet.

En af de interessante tendenser under dette tema er de mange højskoler, der – med forskellige ord – lægger vægt på kombinationen af hoved, krop og ånd – eksempelvis som i de følgende uddrag:

"Vi tror på, at mennesket udvikler sig positivt og opnår livsglæde, når udgangspunktet i samvær og undervisning baserer sig på, at det er vigtigt at beskæftige sig med en fysisk, en intellektuel, en social, en åndelig og en følelsesmæssig dimension af menneskelivet."

Livsstilshøjskolens Gudum

"Her på højskolen ved vi at ny viden tilegnes med hoved, krop og hjerte. Denne viden bruger vi til at udfordre den evigt foranderlige verden."

Højskolen Østersøen

Samlet kan disse udsagn ses som et udtryk for fokus på det hele menneske, og at der anlægges en bred tilgang til læring og udvikling. Faglig fordybelse er et andet begreb, der går igen hos en del højskoler. En del skoler omtaler faglig fordybelse i bred forstand, som i de nedenstående uddrag:

"På skolen er fordybelsen, fagligheden, debatten og samtalen nøgleord. Vi vil dygtiggøre vore elever og skabe grobund for frimodighed og tryghed."

Rønshoved Højskole

”Nøgleordene i højskolelivet på Testrup Højskole er faglighed og hjemlighed. Vi ønsker at tage fagene alvorligt ved at skabe rum for fordybelse og dygtiggørelse. Samtidig ønsker vi, at eleverne skal føle sig hjemme på skolen. Derfor tilstræber vi hjemlighed og kvalitet i alt, hvad der sker på skolen: i undervisningen, samværet, måltiderne og de fælles oplevelser. Det, man gør, skylder man at gøre godt!”

Testrup Højskole

Som det fremgår af uddraget fra Testrup Højskoles værdigrundlag, har skolen ud over faglighed fokus på hjemlighed, hvilket også nævnes af flere skoler – ofte i kombination med ’tryghed’. Det hænger tæt sammen med traditionen for at se på højskolen som et hjem med tætte relationer mellem elever, lærere og forstander.

Interessante er også de skoler, der tager udgangspunkt i det fag, de har specialiseret sig inden for, og ser det som et middel til almen dannelse og personlig udvikling. Der er både eksempler på idræts højskoler og fagspecialiserede skoler, som benytter sig af formuleringer som i de følgende uddrag:

”Med kunsten som optik undersøger vi verden; skabende, nysgerrigt og kritisk med afsæt i gensidigt forpligtende fællesskaber og på et solidt fagligt fundament.”

Engelsholm Højskole

”Gennem mødet med kampen, legen, dansen og fordybelsen som kvaliteter i idrætten, arbejder vi med en forståelse af tilværelsen, der rækker ud over idrættens rammer.”

Gerlev Idræts højskole

Samlet er der i mange højskolars værdigrundlag formuleringer, som indikerer, hvordan de ønsker at arbejde med både faglig og personlig udvikling. Generelt er det karakteristisk for værdigrundlagene, at der anlægges et bredt læringsperspektiv. Derudover er det tydeligt, at der i mange værdigrundlag er fokus på, at både undervisning og samvær er væsentlige dele af et højskoleophold. Det kommer i særlig grad til udtryk i de værdigrundlag, der også eksplicit har fokus på dagligdagen på højskolen, og hænger tæt sammen med det lov-mæssige fokus på at ligestille undervisning og samvær – eksempelvis som i det følgende:

”Samtalen er det vigtigste arbejdsredskab. Hvad enten den foregår i timerne ud fra det enkelte fag, til fællesmøder, eller mens du har køkkentjans eller måske sent på aftenen i et hjørne af gangkøkkenet.”

Uldum Højskole

Afrunding og perspektivering

Notatets formål har været at give indblik i de mange forskellige værdier og roller, der kommer til udtryk i folkehøjskolernes lovpligtige værdigrundlag. Selvom værdigrundlagene i sagens natur ikke giver et dækkende indblik i højskolernes værdimæssige praksis, giver de indsigt i de tankesæt og grundlæggende værdier, som højskolerne bygger på og må forventes at arbejde ud fra. Som afslutning på notatet sætter dette afsluttende kapitel fokus på en række perspektiver, som går på tværs af de analysetemaer, de foregående kapitler har behandlet.

Friheden giver rum til forskellighed

På et helt overordnet plan viser analysen en stor mangfoldighed i højskolernes værdigrundlag. Den store frihed, skolerne har til selv at formulere deres værdisæt, bliver dermed i høj grad brugt af skolerne.

Ud over den indholdsmæssige variation er der også stor forskellighed, når det gælder værdigrundlagenes omfang, som spænder fra ganske få linjer til hele sider. Der er dermed stor forskel på, hvor detaljeret højskolernes værdigrundlag er beskrevet i det skriftlige materiale.

Indholdsmæssigt går spændvidden lige fra det klassiske grundtvigske idégrundlag, over inspirationen fra andre navngivne tænkere og til særlige fokuspunkter som f.eks. transcendent meditation, det bibelske grundlag, kunsten eller idrætten som indgangsvinkel.

Selvom inspirationen fra Grundtvig er udbredt, er det langt fra alle højskoler, der nævner det grundtvigske i deres værdigrundlag. Det vidner om, at de tætte sammenhænge, der historisk set var mellem den grundtvigske højskole og højskolen i juridisk forstand, ikke gør sig gældende i dag. Højskoler, der er godkendt under den juridiske definition, der kendetegner skoleformen, er en langt mere variere gruppe – trods skoleformens historiske inspiration fra den grundtvigske tradition. Dette faktum giver med mellemrum anledning til diskussioner af, hvad der konstituerer en højskole, og hvilke fællestræk der er for skoleformen som helhed ud over de juridiske karakteristika (se også Korsgaard 1997, 391).

Ud fra lovgivningen er det netop retten og pligten til selv at definere værdierne, som er med til at definere skoleformen, og analysen tyder altså på, at denne frihed giver plads til en stor forskellighed inden for de overordnede rammer.

Et interessant spørgsmål er, hvorvidt denne forskellighed er en styrke eller en udfordring for skoleformen som helhed. På den ene side kan det være en udfordring, at der ikke længere – som det i højere grad var tilfældet tidligere i skoleformens historie – er et fælles værdimæssigt udgangspunkt. På den anden side kan forskelligheden betyde, at højskolerne som samlet 'enhed' kan rumme og tiltrække mange forskellige typer af elever med vidt forskellige ønsker og behov og dermed nå bredere ud i samfundet.

Med mennesket i centrum

På trods af forskelligheden tyder analysen på, at der er en række fællestræk, som går på tværs af rigtig mange højskoler. Det meste iøjnefaldende er, at mennesket i høj grad sættes i centrum i højskolernes værdigrundlag.

Selvom relativt få højskoler eksplicit definerer sig ud fra et humanistisk grundlag, har rigtig mange højskoler fokus på mennesket. Det gælder både i deres overordnede idémæssige grundlag og i deres beskrivelser af højskolelivet og metoder i undervisningen, hvor mange højskoler understreger betydningen af at arbejde med det hele menneske og kombinationen af hoved, krop og ånd.

Selvom mange højskoler i høj grad profilerer sig på deres faglige specialisering, og fagene også står centralt i mange højskolers værdigrundlag, er det den samlede menneskelige udvikling og i mindre grad et snævert fokus på tilegnelsen af færdigheder, som er i fokus i værdigrundlagene.

På et mere overordnet plan nævner over halvdelen af højskolerne eksplicit 'den enkelte' i deres værdigrundlag. Det er dog vigtigt at nævne, at betoningen af 'den enkelte' i værdigrundlagene ofte sker i sammenhæng med beskrivelser af relationen mellem den enkelte og fællesskabet. Det er dermed typisk ikke personlig udvikling med et snævert individuelt fokus. Der er også fokus på bidraget til fællesskabet og den enkeltes rolle deri.

Højskolerne i samfundet

Værdigrundlagene forholder sig ikke kun til det interne liv på højskolen, men lægger også vægt på højskolernes relationer til det omgivende samfund. Det gælder ikke mindst gennem de udsagn, der vedrører specifikke samfundsmæssige udfordringer og opgaver, højskolerne gerne vil bidrage til at løse.

I forhold til højskolernes samfundsmæssige roller og opgaver koncentrerer mange værdigrundlag sig om oplysning, dannelse og aktiv samfundsdeltagelse i bred forstand. Men der er mange forskellige perspektiver på og forståelser af de respektive begreber. Det er derudover interessant, at en række højskoler specifikt angiver, at de vil arbejde for bæredygtighed.

Højskolernes rolle i samfundet kommer også til udtryk ved de mange værdigrundlag, der omtaler enten det lokale, det nationale eller globale og internationale perspektiver. Samlet vidner analysen om, at højskolerne værdimæssigt forholder sig til det omkringliggende samfund på mange forskellige måder.

Mellem tradition og fornyelse

På trods af forskelligheden er der i mange værdigrundlag en tydelig tråd til højskolernes historiske ophav. Det gælder dels gennem den grundtvigske inspiration, men også gennem referencer til den danske kulturarv og det nationale perspektiv, som også spillede en vigtig rolle tidligt i højskolernes historie.

Samtidig kan der i værdigrundlagene spores en vekselvirkning mellem den traditionelle højskole og nyere perspektiver, tanker og værdisæt, som forholder sig til aktuelle samfundsmæssige udfordringer. Det gælder eksempelvis de værdigrundlag, der har fokus på bæredygtighed, globalisering, individualisering, folkesundheden og øvrige samfundsmæssige tendenser og problemstillinger.

Selvom tidløshed ofte er et kendetegn ved værdigrundlag, tyder analysen dermed samlet på, at der også i værdigrundlagene løbende sker en tilpasning til den aktuelle samfundsmæssige kontekst. Tilpasningen kan indtræffe naturligt ved tilgangen af nye højskoler eller ved ændringer i de eksisterende højskolars værdigrundlag. Men ændringerne implementeres givetvis med en større træghed, end når det eksempelvis gælder ændringer i fagudbudet, som ligeledes tilpasser sig tidens tendenser (Thøgersen m.fl. 2018).

Med øje på tidsånden kan det være interessant at reflektere over, hvilke værdier der ikke er repræsenteret i den nuværende højskolepopulation. Eksempelvis er der ingen værdigrundlag, der eksplicit bekender sig til bestemte politiske værdier og ideologier – i form af eksempelvis liberale eller socialistiske værdisæt. Det står i modsætning til situationen i 1970'erne, hvor der opstod en række højskoler med et erklæret socialistisk formål (Korsgaard 1997, 395).

I dag er der andre fokuspunkter, hvor analysen som nævnt tyder på, at fokus på mennesket, den enkelte og den enkelte i relation til fællesskabet er det værdimæssige fællestræk, som i særlig grad slår igennem i højskolernes skriftlige værdigrundlag på trods af variationen i værdigrundlagenes øvrige bærende ideer og omdrejningspunkter.

Et interessant spørgsmål er i den forbindelse, om nogle af de værdimæssige omdrejningspunkter er mere langtidsholdbare end andre. Det er et spørgsmål, som ikke kan besvares ud fra det øjebliksbillede, denne analyse giver mulighed for, ligesom der givetvis vil være delte meninger om, hvilke typer af værdier der er de mest tidløse og grundlæggende for skoleformen som helhed.

Et andet spørgsmål, som heller ikke kan besvares her, er, hvad det betyder for en skoleform som højskolerne at være lovmæssigt forpligtet på en eksplicit stillingtagen til det grundlæggende værdimæssige udgangspunkt. Hvad betyder det for skolernes praksis og for elevernes udbytte af højskoleopholdet? Hvordan varierer det værdimæssige fokus i dagligdagen på tværs af højskolerne? Og er der elementer fra højskolernes arbejde med eksplicite værdigrundlag, som andre organisationer kan lære af?

Litteraturliste

FFD (2017): FFD's strategi - for perioden 2018-22. <https://ffd.dk/media/9784/strategi-for-folkehoejskolernes-forening-2017-22.pdf>

Hjermitslev, H. H. (2018). Mellem dannelse og nytte: et perspektiv på folkehøjskolernes historie. Norsk Pedagogisk Tidsskrift, 102(2), 171-183.

Højskoleudvalget 1999: Folkehøjskolens fremtid. Rapport fra Højskoleudvalget. Undervisningsministeriet.

Højskoleudvalget 2004: Rapport fra Højskoleudvalget. December 2004. Undervisningsministeriet.

Korsgaard, Ove (1997): Kampen om lyset. Dansk Voksenundervisning gennem 500 år. Gyldendal.

Korsgaard, Ove (2016): Højskolen mellem samfundsdannelse og selvdannelse. I Rahbek, Rasmus Koldby (red.) (2016): Demokratisk dannelse. Højskolen til debat. Aarhus. Klim.

Kulturministeriet (2015): Vejledning i udformning af værdigrundlag på folkehøjskoler. https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Folkehoejskoler/Vejledning_i_udformning_af_vaerdigrundlag_paa_folkehoejskoler.pdf

Lov om folkehøjskoler (2013). LOV nr. 1605 af 26/12/2013. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=161124>

Moos-Bjerre & Lange (2016). Årsstatistik for højskolerne 2016. Folkehøjskolernes Forening i Danmark. http://www.idan.dk/media/5162933/ffd_juni2016_03_low.pdf

Mortensen, Sara (2016): Dannelse til globalt medborgerskab. I Rahbek, Rasmus Koldby (red.) (2016): Demokratisk dannelse. Højskolen til debat. Aarhus. Klim.

Rahbek, Rasmus Koldby (2017): Dannelsesforestillinger i de danske folkehøjskoler. Nordic Studies in Education, vol. 37, 2-2017. pp. 69-86.

Thøgersen, Malene (2017): Folkeoplysende og internationale aktiviteter på højskolerne. Hovedrapport: Evaluering af Folkeoplysningspuljen og Den Internationale Pulje 2014-2016. Videncenter for Folkeoplysning.

Thøgersen, Malene, Bjerrum, Henriette & Gydesen, Johanne (2018): De danske folkehøjskoler - hvordan har de det? Videncenter for Folkeoplysning.

Bilagsmateriale

Tabel 7: Oversigt over højskoler og værdigrundlag, der indgår i analysen

Højskolens navn	Kilde
Askov Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Bornholms Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Brandbjerg Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Brande Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3
Brenderup Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5 og 6
Børkop Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Den Europæiske Filmhøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Den Internationale Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4, 5, 6 og 7
Den Rytmiske Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Den Skandinaviske Designhøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Djurslands Folkehøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Egmont Højskolen	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Egå Ungdoms-Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Engelsholm Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5 samt værdigrundlag på www.engelsholm.dk
Filmhøjskolen Møn	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Gerlev Idrætshøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 2 og 3
Grundtvigs Højskole Frederiksborg	Højskolens vedtægter, § 3 og 4
Gymnastik og Idrætshøjskolen ved Viborg	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Gymnastikhøjskolen i Ollerup	Højskolens vedtægter, § 3
Hadsten Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Højskolen for Bevidsthedsudvikling	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Højskolen Hald Ege	Værdigrundlag på www.hoejskolen.dk
Højskolen Marielyst – for aktive seniorer	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 2 og 3
Højskolen Skærgården	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Højskolen Snoghøj	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Højskolen Østersøen	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Idrætshøjskolen Bosei	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 2 og 3
Idrætshøjskolen Ikast	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Idrætshøjskolen i Sønderborg	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 2
Idrætshøjskolen i Århus	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Jaruplund Højskole	Højskolens vedtægter, § 2
Johan Borups Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Jyderup Højskole	Højskolens vedtægter, § 2
Kalø Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Kolding Internationale Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Krabbesholm Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 samt værdigrundlag på www.krabbesholm.dk

Krogerup Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Kunsthøjskolen i Holbæk	Værdigrundlag på www.kunsthøjskolen.dk
Kunsthøjskolen på Ærø	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Livsstilshøjskolen Gudum	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Luthersk Missionsforenings Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Mariager Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3 og 4
Musik og Teaterhøjskolen	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5 og 6
Nordfyns Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Nordiska Folkhögskolan	Højskolens vedtægter, § 1 samt "vision och värdegrund" i strategisk måldokument på www.nordiska.fhsk.se
Nordjyllands Idrættshøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Nørgaards Højskole	Højskolens vedtægter, § 2
Odder Højskole	Værdigrundlag på www.odderhojskole.dk
Oure Højskole Sport & Performing Arts	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Ry Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 6
Ryslinge Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Rødding Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 samt værdigrundlag på www.roedding-hoejskole.dk
Rønne Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4
Rønshoved Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 3, 4, 5 og 6
SeniorHøjskolen, Nørre Nissum	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Silkeborg Højskole	Værdigrundlag på www.silkeborghojskole.dk
Skals – højskolen for design og håndarbejde	Højskolens vedtægter, § 2
Suhrs Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 5
Teaterhøjskolen Rødkilde	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 2 og 3
Testrup Højskole	Værdigrundlag på www.testrup.dk
Ubberup Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Uldum Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Ungdomshøjskolen ved Ribe	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Vallekilde Højskole	Højskolens vedtægter, § 2
Vejle Idrættshøjskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Vestjyllands Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 samt værdigrundlag på www.vestjyllandshojskole.dk
Vrå Højskole	Højskolens vedtægter, § 1 stk. 4 og 5
Aalborg Sportshøjskole	Højskolens vedtægter, § 2 og 3

I alt udgøres analysens population af 68 højskoler. Se endvidere separat bilag med det samlede datamateriale.

Uddybende beskrivelse af kodeprocessen

Første gennemlæsning af vedtægter og værdigrundlag foregik 'tæt på data'. Det vil sige, at der ikke på forhånd var fokus på noget særligt indhold eller allerede definerede kategorier. Alt, hvad der sprang i øjnene, blev noteret, og særligt de ting, som gik igen i flere af værdigrundlagene. På denne måde blev der løbende dannet nogle forskellige kategorier såsom 'grundtvigsk', 'livsoplysning' og 'bæredygtighed' i løbet af den første læsning af værdigrundlagene. Uddrag herfra blev 'koded' i computerprogrammet NVivo ved at blive tilknyttet de løbende opståede kategorier. Sideløbende blev alle refleksioner over kategorierne og deres indhold skrevet ned i et analytisk 'memo', som senere blev anvendt til at danne slutkodelisten (se tabel 8).

Alle disse kategorier, der var opstået efter denne første åbne kodning af materialet, blev herefter sorteret, slettet, slået sammen og flyttet rundt, så de til sidst udgjorde en række koder på en kodeliste. Ligeledes blev der skrevet definitioner til hver enkelt kode, så det blev helt tydeligt, hvad de hver især dækker over, og hvornår et tekststykke fra et værdigrundlag skulle kodes ind under en given kategori.

Herefter blev alle værdigrundlag læst igennem igen, idet der blev foretaget en lukket kodning af datamaterialet på baggrund af slutkodelisten. Dette foregik ligeledes i computerprogrammet NVivo, som letter håndteringen af de store mængder tekstmateriale.

Tabel 8: Slutkodeliste med definitioner

Kodetype	Kode	Definition	Antal højskoler
Overkode	Menneskesyn og idéhistorisk grundlag	Det idéhistoriske grundlag, højskolen bygger på, samt hvordan de anskuer mennesket.	
Underkode	- Grundtvigsk	Når Grundtvig eller ordene grundtvigsk eller grundtvig-koldsk nævnes.	34
Underkode	- Kristent	Når ordet "kristen" eller "kristendom" nævnes. Gælder både bibelske højskoler og referencer til "den kristne kulturarv".	10
Underkode	- Humanistisk	Når der refereres til "humanismen" eller en "humanistisk" livsanskuelse.	7
Underkode	- Øvrige idégrundlag og menneskesyn		27
Overkode	Samfundsopgaver	Samfundsmæssige udfordringer, højskolerne ønsker at bidrage til at løse. Både implicit og eksplicit stillingtagen til den rolle, højskolen spiller i livet uden for skolen.	
Underkode	- Aktiv samfundsdeltagelse	Gøre eleverne til aktive medborgere, der tager ansvar i demokratiet og handler aktivt på de udfordringer, de oplever.	35
Underkode	- Bæredygtighed	Fokus på bæredygtighed, økologi og den klode, vi giver videre til de næste generationer.	10
Underkode	- Ansvar for eget liv	Ruste eleverne til at tage aktivt ansvar for egen livssituation og træffe valg.	16
Underkode	- Dannelse	Når begrebet "dannelse" optræder. Både almen dannelse, demokratisk dannelse mv.	27
Underkode	- Oplysning	Når begrebet "oplysning" optræder. Både folkelig oplysning, livsoplysning mv.	22
Underkode	- Øvrige samfundsopgaver		21
Overkode	Udsyn	De perspektiver, der anlægges ud over højskolen selv.	10
Underkode	- Det lokale	Tilknytning til den egn, by eller det lokalmiljø, højskolen er fysisk beliggende i.	17
Underkode	- Det nationale	Danmark som nation og som folk, både fortidigt (kultur, traditioner og historie) og nutidigt.	20
Underkode	- Det globale	Uden for Danmark og Nordens grænser. Tværkulturel og mellemfolkelig forståelse, verdensborgerskab og globalisering.	26
Overkode	Højskolelivet	Hvordan det skal være at være elev på højskolen. Undervisning, læringsrum, samvær mv.	
Underkode	- Atmosfære og læringsmiljø	Det "rum", højskolen er eller vil være. Undervisning bredt anskuet.	42
Underkode	- Dagligdagen på højskolen	Omtale af daglige rutiner, samlinger mv.	8

Underkode	- Fagligt indhold og fokus	Omtale af fag og karakteristika v. undervisning	44
Underkode	- Metoder i undervisningen	Hvordan/med hvilke midler, der skabes læring	37
Overkode	- Eleverne	Højskolens kursister.	
Underkode	- "Den enkelte"	Formuleringer vedr. "den enkelte".	35
Underkode	- Målgrupper	Omtale af en given målgruppe, eks. "unge".	22

Tabellen viser den samlede kodeliste, som analysen bygger på, samt de tilhørende definitioner.

Videncenter
for Folkeoplysning